

Dagens Næringsliv, 30. september 2006

En velferdsstat for fattige

Kalle Moene, UiO

Mangelen på sosialforsikring i utviklingsland skyldes like mye dårlig politikk som svak økonomi. Utviklingsminister Erik Solheim på besøk i utviklingsland burde spørre om de har råd til å la være å bygge ut velferdsstatsordninger.

Etter utviklingsministerens besøk i Bolivia, Brasil og Peru er det grunn til å spørre hvorfor de søramerikanske landene i praksis har dårligere sosialforsikring enn Sri Lanka – et konfliktland han kjenner så godt. I Bolivia, Brasil og Peru er sjansen for at en person dør før han fyller 40, mer enn dobbelt så høy som i Sri Lanka. Dette er oppsiktsvekkende siden Sri Lanka er fattigere enn Peru, betydelig fattigere enn Brasil og bare noe rikere enn Bolivia. Selv om mye går helt galt i Sri Lanka, må landet gjøre noe riktig som de søramerikanske landene gjør feil. At folk i Sri Lanka lever lengre enn folk i rikere søramerikanske land, skyldes forskjeller i inntektsfordeling og i helse- og sosialpolitikk. Helseutgiftene per innbygger i Sri Lanka er bare på Bolivias nivå, som igjen er på halvparten av Perus nivå og på en firedel av Brasils. Men den sosiale fordelingen av offentlige tjenester er så mye bedre, noe som også gjenspeiler seg i at analfabetismen er lavere i Sri Lanka enn i de tre søramerikanske landene.

Hva er det som går galt i de søramerikanske landene? Mest av alt gjelder det fordelingen av offentlige tjenester som private ordninger ikke så lett kan frembringe. Det gjelder utdanning, helsetjenester og forsikring mot inntektsbortfall.

Slike velferdsstatstjenester er viktige. For det første dekker de store umiddelbare behov. For det andre kan de bidra til økt produktivitet. En velferdsstat for de fattige blir effektiv og legitim når den tilbyr slike goder til alle sosiale grupper i samfunnet samtidig som den omfordeler inntekt fra rikere til fattigere grupper. Begge deler er avgjørende i utviklingssammenheng, og de skandinaviske velferdsstatene kan være et forbilde.

Skandinavisk sosialforsikring inkluderer en rekke ordninger som sammen sikrer innbyggerne mot å falle under et minstenivå i materiell levestandard. En velferdsstat for de fattige må likedan kunne kompensere noe av folks inntektsbortfall ved sykdom, alderdom og dødsfall i familien; og ved lokale katastrofer som flom og tørke. Behovet er spesielt stort når evnen til selvforsikring er svak. Som erstatning for en manglende velferdsstat må de fleste fattige, både i Sør-Amerika og andre steder, stole på forsikringsordninger som er basert på familiebånd. Slik uformell forsikring sprer imidlertid ikke risikoen godt nok og de økonomiske byrdene som relativt vellykkede familiemedlemmer pålegges, kan bli urimelig høye. Uten sosialforsikring kan selv relativt små endringer i familieforhold, naturforhold og markedsforhold få dramatiske og varige konsekvenser. For å skaffe nok å leve av i krisesituasjoner kan de fattige bli tvunget til å selge jord og andre eiendeler og til å ta barna ut av skolen. Med sosialforsikring kan de fattige lettere ta nødvendig risiko knyttet til innføringen av nye produksjonsmetoder og nye avlinger. De kan tryggere investere i økt utdanning, i bedre boligstandard og i sanitære forhold. Med sosialforsikring blir de dessuten mindre sårbare, mindre avhengige og derfor vanskeligere å utnytte.

Har land som Bolivia, Brasil og Peru råd til en slik sosialforsikring? En velferdsstat for fattige må selvsagt sette ambisjonene etter den lokale levestandarden i landet. For å illustrere hva det kan koste, tar jeg utgangspunkt i en beskjeden minstestandard som er lik det vi kan

kjøpe for 15 kroner dagen i Norge. Godt over 30 prosent av befolkningen i Bolivia har i dag et lavere forbruk enn denne minstestandarden. I Brasil er andelen godt over 20 prosent, og i Peru nesten 40 prosent. For å finne hva sosialforsikringen må forventes å koste, er det rimelig å anta at sjansen for å falle under minstestandarden er gjenspeilet i den faktiske andelen av befolkningen som i dag har et lavere forbruk enn standarden. Videre antar jeg at de som faller under standarden har et gjennomsnittlig inntektsgap opp til minstestandarden som er på samme nivå som det dagens fattige har.

Hvor høy skatt må da hvert av de tre landene legge på sin produksjon for å finansiere sosialforsikringen? Skatten ville bli på syv prosent i Bolivia, under fem prosent i Peru og under en prosent i Brasil. Etter mitt skjønn er dette lave tall, og de representerer ikke særtilfeller. Det er 69 land i verden der mer enn ti prosent av befolkningen faller under minstestandarden på 15 kroner dagen. Omkring halvparten av disse landene ville kunne finansiere sosialforsikringen med en produksjonsskatt på langt under ti prosent. Hele 12 land kunne klart det med produksjonsskatt som er lavere enn en prosent.

I mange land, særlig i Afrika og i Asia, ville imidlertid 15 kroner dagen representere en minstestandard som overstiger levestandarden til det store flertallet av befolkningen. I India, for eksempel, har mer enn 80 prosent et forbruk som ligger under denne grensen. For å garantere alle en minstestandard på 15 kroner dagen, måtte India ha en produksjonsskatt på litt over 33 prosent. Dersom minstestandarden i stedet ble satt til det halve, ville 35 prosent av befolkningen i India falle under denne grensen og produksjonsskatten ville da blitt på lave tre prosent.

Alt dette illustrerer at mangelen på sosialforsikring i utviklingsland like mye skyldes dårlig politikk som svak økonomi. I stedet for å spørre om søramerikanske land har råd til å satse på velferdsstatslignende ordninger, burde utviklingsminister Solheim heller spørre hvorfor de har råd til å la være.